د کابل پوهنتون د ټولنیزو علومو علمي- څېړنیزه مجله
مجله علمی- تحقیقی علوم اجتماعی پوهنتون کابل
Journal of Social Sciences - Kabul University
e-ISSN: 3078-557X P-ISSN: 3078-6657

په اسلامي شریعت کې د څارویو حقونه

پوهنوال سیدابوبکر هاشمي

اسلامي ثقافت ډیپارټمنټ، شرعیاتو پوهنځی، کابل پوهنتون، کابل، افغانستان

Email: abubaker_hashimi@yahoo.com

لنډیز

دا څېړنه د اسلام له نظره د څارویو حقونه روښانه کوي. د قرآن، حدیث او فقهي اصولو پر بنسټ د هغوی ساتنې، پالنې او درناوي ته اشاره کوي. دا څېړنه د توصیفي او تحلیلي میتودونو له لارې ترسره شوې، چې اسلامي نصوص، فقهي منابع او د علماوو نظریات پکې شامل دي. اسلام څارویو ته ځانګړي حقونه ورکړي، د هغوی د خوراک، څښاک او استوګنې خیال ساتل لازم ګڼي، ظلم منع کوي او له هغوی سره د مهرباني توصیه کوي. د قرباني، ښکار او کار لپاره د څارویو کارونې ته هم شرعي حدود ټاکل شوي دي. د څارویو د حقوقو رعایت نه یوازې د اسلامي اخلاقو برخه ده، بلکې د چاپېریال ساتنې، بشردوستۍ او ټولنیز عدالت لپاره هم اړین دی. د اسلام په رڼا کې څارویو ته درناوی، عدالت او رحمت توصیه کوي او دا اصول باید په معاصر ژوند کې عملي شي او څارویو باندې ظلم و نه شي.

کلیدي اصطلاحات: څاروي؛ حقونه؛ چاپېریال؛ قرباني؛ طبیعت

Animal Rights in Islamic Law

Sayed Abubaker Hashimi

Department of Islamic Culture, Faculty of Shriah, University of Kabul, Kabul Afghanistan

Email: abubaker_hashimi@yahoo.com

Abstract

This research highlights the rights of animals from an Islamic perspective, emphasizing their protection, care, and respect based on the Quran, Hadith, and Islamic jurisprudential principles. The study employs descriptive and analytical methods, including Islamic texts, jurisprudential sources, and opinions of scholars. Islam grants specific rights to animals, making it obligatory to provide them with food, water, and shelter while prohibiting cruelty and encouraging kindness. There are also established Shariah guidelines for using animals for sacrifice, hunting, and labour. Observing animal rights is not only a part of Islamic ethics but also essential for environmental protection, humanitarian values, and social justice. Islam advocates respect, justice, and mercy toward animals, and these principles should be implemented in modern life to prevent cruelty toward them.

Keywords: Animal; Environment; Nature; Rights; Sacrifice

ارجاع: هاشمی، س. ا. (۱۴۰۳). په اسلامي شریعت کې د څارویو حقونه. *د کابل پوهنتون د ټولنیزو علومو علمي-څېړنیزه مجله* ۷(۴). ۱۵۵-۱۶۹. https://doi.org/10.62810/jss.v7i4.178

سریزه

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير خلقه محمد وعلى آله و صحبه اجمين اما بعد:

اسلام د ځارویو د حقوقو په اړه پراخې او روښانه لارښوونې لري. ځاروي د الله تعالی مخلوقات دي او انسان ته امر شوی، چې له هغوی سره په مهربانۍ، شفقت او عدل چلند وکړي. اسلام نه یوازې دا چې د ځارویو د ښېګڼې توصیه کوي، بلکې د هغوی د ازارولو، لوږې، تشدد او بې ځایه وژل منع کوي.

حضرت محمد ﷺ د ځارویو حقونو ته ځانګړې اهمیت ورکاوه او د هغوی سره د ناسم چلند سخت مذمت یې کړی دی. هغه وفرمایل:[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَنَا أَجْرٌ فِي الْبَهَائِمِ؟ قَالَ: «نَعَمْ فِي كُلِّ ذَاتِ كَبِدٍ رَطْبٍ أَجْرٌ»](ابو عوانه الاسفرائيني.۱۹۹۸م.ج۲ ص ۳٦۷). ژباړه: ابو هريره رضي الله عنه روايت کوي، موږ وويل: ای د الله رسوله! ايا موږ ته د ځارويو په پاللو کې اجر شته؟ هغه وويل هو! په هر ژوندي ساه لرونکي(ژوي) باندې احسان کې اجر او ثواب شته.

دا حديث د ځارويو د حقونو ارزښت څرګندوي. اسلام موږ ته امر کوي، چې د هر ژوندي مخلوق سره رحم او نرمي وکړو. که يو څوک ځاروي ته خواړه او اوبه ورکوي يا د هغه اړتياوې پوره کوي، نو د الله تعالی له لوري ورته اجر ورکول کيږي. دا حديث د اسلام د رحمت او عدالت ښکاره بېلګه ده، چې يوازې انسانان نه، بلکې ټول مخلوقات پکې شامل دي." . موږ وويل: ای د الله رسوله! ايا موږ ته د ځارويو په پاللو کې اجر شته؟ هغه وويل هو! په هر ژوندي ساه لرونکي(ژوي) باندې احسان کې اجر او ثواب شته

په فقهي کتابونو کې د ځارويو د کارولو، ښکار، قربانۍ او حتی د هغوی د حقونو تر پښو لاندې کولو د ګناهونو تفصيل شوی دی. اسلام د رفق او نرمۍ دين دی او د انسانانو ترڅنګ، د ځارويو حقونه هم په جدي ډول تضمينوي، ترڅو په ټولنه کې د عدالت او رحم اصول پلی شي.

د دغې څېړنې اصلي ستونزه دا ده، چې ډېرى خلک د ځارويو د حقونو په اړه کافي معلومات نه لري، معلومات هو لري؛ خو په بشپړه توګه يې له پامه غورځوي. د دې ناپوهۍ له امله د ځارويو اړتياوې لکه خواړه، سرپناه او روغتيا، تر ډيره نه مراعات کيږي او ډېرى ناپوهان ورسره ناوړه چلند کوي. هغوی که د ځارويو حقونه، کوم چې اسلام ورکړي مطالعه کړي نو ځاروي به د هغوی له ناوره چلند څخه نجات پيدا کړي.

د ځارويو حقونه د انسانيت د بنسټيزو ارزښتونو يوه مهمه برخه جوړوي. د دې موضوع څېړنه د ټولنيز، اخلاقي، علمي او مذهبي اړخونو له مخې ډير اهميت لري. دا د انساني کرامت، ټولنيز پرمختګ او د طبيعي نړۍ د ساتنې لپاره يوه اړينه هڅه ده. د څېړنې په پايله کې انسان کولای شي له ځارويو سره په مهربانۍ چلند وکړي او د هغوی حقونه په ښه ډول مراعات کړي.

دغه موضوع مې ځکه وټاکله چې:

۱. خلک د څارويو د حقونو په هکله پوهاوی پيدا کړي. خلک پوی شي چې د څارويو سره نرمي د انسان د شخصيت او اخلاقو ښکارندويي کوي. يو مهربان انسان به نه يوازې د څارويو، بلکې د ټولنې ټولو غړو سره ښه چلند کوي، نو ځکه مې دغه موضوع وټاکله.
۲. دغه موضوع د معاصرې نړۍ اړتيا ده. په اوسني عصر کې خلک په څارويو ډېر ظلمونه کوي. د دې موضوع حل يوازې په اسلام کې دی. نو له دې کبله مې دغه موضوع وڅېړله.

ياده څېړنه د لاندې اصلي او فرعي پوښتنو د ځوابولو او موخو د تحقق هڅه کوي:

اصلي پوښتنه

د اسلامي شريعت په رڼا کې څارويو ته بايد کوم اساسي حقونه ورکړل شي؟

فرعي پوښتنې

۱. د څارويو سره بايد څنګه چلند وشي؟
۲. اسلام د څارويو په هکله څه نظر لري؟
۳. د انسان لپاره د څارويو ګټه څه ده؟
٤. د انسان کوم تصرفات له څارويو سره منع دي؟

د څېړنې موخې

۱. د اسلام په رڼا کې څارويو ته د ورکړ شويو حقونو پېژندنه؛
۲. د څارويو د حقونو په هکله د عامه پوهاوي لوړول؛
۳. د څارويو حقونه رعايت شي، ظلم او ناوړه چلند ورسره ونه شي؛

د څېړنې مخينه

د څارويو د حقونو مفکوره لرغونی تاريخ لري او په بېلا بېلو دورو کې يې د مذهبي او علمي افکارو په رڼا کې وده کړې ده. د دې موضوع مخينه د انساني اخلاقو او طبيعت کې د همغږۍ په هڅو کې ريښه لري. په قرآن کريم او نبوي احاديثو کې د څارويو حقونه ذکر شوي دي، چې په اوسني عصر کې هم په دې هکله کتابونه ليکل شوي دي، چې د بېلګې په توګه د دريو کتابونو يادونه کوم.

۱. حقوق الحيوان فی الاسلام، چې محمد علی البار يې مؤلف دی. مؤلف په دې کتاب کې د څارويو استوګن ځايونه، تغذيې او روغتيا ساتنې لپاره عملي تدابير وړاندې کړي دي.

۲. الرفق بالحيوان في الشريعة الاسلامية، چې مؤلف يې محمد ابراهيم الحمد دی. مؤلف په دې کتاب کې د ځارويو د حقونو په اړه د ټولنې د پوهاوی زياتول او د ځارويو د ښه ژوند لپاره د مثبتو عادتونه رواجول څېړلي دي.

۳. الرفق بالحيوان في الشريعة الاسلامية:، چې مؤلف يې دکتور عبدالعزيز بن عبدالله دی. دا کتاب د اسلام د مهرباني او عدالت اصول روښانه کوي، چې څرنګه بايد د ځارويو سره ښه چلند وشي او د هغوی د حقونو ساتنه ولې ضروري ده.

دا کتابونه په عربي ژبه دي، خو په پښتو ژبه ما کوم داسې کتاب پيدا نه کړ، چې په دې اړه معلومات پکې راغلي وي؛ نو ومې غوښتل چې په دې هکله څېړنه وکړم، ترڅو زمونږ د وطن خلک پوه شي چې اسلام ځارويو ته په ښه نظر ګوري او هغوی د طبيعت ښکلا ګڼي.

څېړندوډ

په دې څېړنه کې له توصيفي او تحليلي ميتودونو څخه د قرآن، احاديث او فقهاوو نظرونو په رڼا کې کار اخيستل شوی دی.

د څېړنې پلان

دا څېړنه د ځارويو د حقونو او په هغوی باندې د نرمۍ په اړه ليکل کيږي، چې ډير ښه مطالب لري، په لومړي مبحث کې د شريعت نرمي او رفق تر څېړنې لاندې نيول شوی دی او په دويم مبحث کې د قرآني اياتو او نبوي احاديثو په رڼا کې د ځارويو حقونه شرح شوي دي او په دريیم مبحث کې د قرآن آيتونو په رڼا کې د ځارويو ارزښت تربحث لاندې نيول شوی او په څلورم مبحث کې د اسلام لخوا د ځارويو سره د ځينو ممنوعو تصرفاتو تحريم تر عنوان لاندې موضوع څېړل شوې ده. په پينځم مبحث کې، د ځارويو سره د حق د ناسم استعمال تحريم موضوع شرحه روښانه شوې او په شپږم مبحث کې، د سوارۍ په حق کې بې ځايه سختي او د هغې اسلامي قيودات شرحه شوي. په دې څېړنه کې له توصيفي، تحليلي ميتودونو څخه کار اخسيتل شوی دی.

نرمي او رفق يو اسلامي اصل دی

دغه مبحث څلور مطلبونه لري او دا خبره روښانه کوي، چې اسلام په اصل کې د نرمۍ او شفقت دين دی.

الله جل جلاله نرمي خوښوي

اسلام په ټولو چارو کې د نرمۍ او مهربانۍ اصول شامل کړي، چې دا د مؤمن ځانګړتيا او د ايمان د څواک نښه ګڼل کيږي. نرمي او نيک چلند د کارونو ښکلا جوړوي او د هغې نه شتون د چارو عيب ګڼل کيږي. .الله جل جلاله رفق او نرمي خوښوي.

رسول الله ﷺ فرمايلي دي: [إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الأَمْرِ كُلِّهِ] (البخاري. ١٤٢٢. ج٩ ص ١٦.)

ژباړه: بېشکه الله نرم (مهربان) دی او په ټولو کارونو کې نرمۍ خوښوي.په صحيح مسلم کې بله روايت داسې دی:

[إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ، وَيُعْطِي عَلَى الرِّفْقِ مَا لاَ يُعْطِي عَلَى الْعُنْفِ وَمَا لاَ يُعْطِي عَلَى سِوَاهُ.] (مسلم. ب ت. ج۴ ص ۲۰۰۳).

ژباړه : بېشکه الله نرم دی، نرمۍ خوښوي او په نرمۍ باندې داسې اجر ورکوي چې په سختۍ يا نورو طريقو يې نه ورکوي.

نرمي د هر کار ښکلا ده

حضرت عايشه رضی الله عنها روايت کوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل:[إِنَّ الرِّفْقَ لاَ يَكُونُ فِي شَيْءٍ إِلاَّ زَانَهُ، وَلاَ يُنْزَعُ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ شَانَهُ] (لنيسابوري. ۲۰۰۳م. ج٤ ص ٢٠٠٤) .

ژباړه: نرمي په هر شي کې چې وي هغه ښکلی کوي او که له يو شي څخه واخيستل شي، هغه بد ښکاري.

نرمۍ د خير نښه ده

څوک چې په خپلو کارونو کې له نرمۍ څخه کار اخلي، الله پاک هغه ته خير ور په نصيب کوي.

حضرت ابو درداء رضی الله عنه روايت کوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

[مَنْ أُعْطِيَ حَظَّهُ مِنَ الرِّفْقِ، فَقَدْ أُعْطِيَ حَظَّهُ مِنَ الْخَيْرِ، وَمَنْ مُنِعَ [ص:٤٢] حَظَّهُ مِنَ الرِّفْقِ، مُنِعَ حَظَّهُ مِنَ الْخَيْرِ] (ابوبکر ابن ابی شيبه. ١٩٩٧. ج١ ص ٤١.).

ژباړه : هغه چاته چې د نرمۍ برخه ورکړل شي، نو د خير برخه ورکړل شوې ده او څوک چې له نرمۍ بې برخې شي، هغه له خير څخه بې برخې شوی دی.

په نرمۍ کې خير ده

حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه روايت کوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل:[الرِّفْقُ يُمْنٌ، وَالْخُرْقُ شُؤْمٌ](التقي الهندي.١٩٨١. ج٣. ص ٥١).

ژباړه: نرمي خير دی او سختي شومه ده.

د پورتنې احاديثو په رڼا کې څرګندېږي چې نرمي د اسلام يو اساسي اصل دی. د الله تعالی او د رسول الله ﷺ خوښې په نرمۍ، ښه چلند او د نورو سره په مهربانۍ کې ده. هر هغه څوک چې نرم وي، هغه ته د خير ډېرې دروازې پرانيستل کېږي

د اسلام نظر د څارویو په اړه. دغه مبحث په درې مطالبو کې شرح کیږي.

اسلام څارویو ته په ښه سترګه ګوري

اسلام د څارویو نړۍ ته په یوه عملي او واقعي نظر ګوري، چې د دوی اهمیت، د انسان لپاره ګټې او د کایناتو په رغونه کې د هغوی مرسته څرګندوي. څاروي په اسلامي فکر او شریعت کې مهم ځای لري، چې د قرآني سورتونو له نومونو څخه هم ښکاري. په قرآن کریم کې ځینې سورتونه د څارویو په نوم نومول شوي دي، لکه: البقره، الأنعام، النحل، النمل، العنکبوت او الفیل.

اسلام د څارویو ارزښت بیانوي

قرآن کریم نه یوازې د څارویو اهمیت او ګټې څرګندوي، بلکې د هغوی عزت او ارزښت هم بیانوي او د انسان ترڅنګ یې د هغوی ځای ټاکلی دی.

په سورة النحل کې الله تعالی د څارویو د اهمیت په اړه فرمایي: [وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ، وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ، وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ] (سورة النحل، آیتونه ۸-۵).

ژباړه: څاروي یې ستاسې لپاره پیدا کړل، چې په هغو کې ګرمۍ (پیدا کولو) وسیلې، نورې ګټې او ستاسو خوراک دی. ستاسو لپاره په هغو کې ښکلا ده، کله چې تاسو هغوی ته ارام ورکوئ او کله چې څرځای ته یې بوزئ. همدغه څاروي ستاسې درانه بارونه هغو ځایونو ته رسوي چې له دوی پرته یې د ځانونو په کړاو او ربړولو سره رسولای شئ. بېشکه ستاسو رب ډېر مهربان او رحم کوونکی دی. اسونه، کچر او خره یې پیدا کړل، چې پرې سپاره شئ او ستاسو لپاره ښکلا ده او هغه څه پیدا کوي چې تاسو پرې نه پوهیږئ.

په اسلام کې د ځینو څارویو ستاینه

اسلام د ځینو څارویو ستاینه کړې ده، د هغوی د ځانګړو ګټو او ستایلو وړ صفاتو له امله یې د هغوی سره ښه چلند کول واجب بللي دي. په دې اړه لاندې احادیث او توضیحات وړاندې کیږي:

د اسونو فضیلت

رسول الله ﷺ فرمایلي دي:[الْخَيْلُ مَعْقُودٌ بِنَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ] (الطیالسي.۱۹۹۹. ج ۲ ص ۳۸۵). ژباړه: د اسونو په تندي کې د قیامت تر ورځې پورې خیر تړلی دی.

بل روایت نورو زیاتونو سره راغلي:[وَالْإِبِلُ عِزٌّ لِأَهْلِهَا، وَالْغَنَمُ بَرَكَةٌ] (العبسي. ۱۹۹۷م).

ژباړ: اوښان د خپل خاوند لپاره عزت دي او وزې برکت دي (ابن حجر، جلد ٦، صفحه ۳۹۵).

د چرګ ستاينه

رسول الله ﷺ فرمايلي دي:[لاَ تَسُبُّوا الدِّيكَ، فَإِنَّهُ يُوقِظُ لِلصَّلاَةِ](الطبراني. ب ت. چلد ۵ ص ۳۴۰).

ژباړه: د چرګانو بد مه وايئ، ځکه هغه د لمانځه لپاره خلك راويښوي.

د اسونو اهميت: په اسلام کې د اسونو ځای لوړ ګڼل شوی دی، ځکه دوی د جګړو، سفرونو او خير رسولو وسيله دي. د اوښانو عزت: اوښان د صحرا د خلکو د بدن پياوړتيا اود سفرونو لپاره ځانګړی حيثيت لري. د وزو برکت: وزې د خوراك، شيدو او نورو ګټو له کبله برکت بلل شوې دي. د چرګانو بد ويل منع دي، ځکه

هغوی د عبادت لپاره خلك راويښوي.

د ځارويو سره نرمي د الله جل جلاله عبادت دی

اسلام په دې ټينګار کوي چې د ځارويو سره نرمي کول او ښه چلند کول د عبادت يوه بڼه ده، چې ځينې وختونه د لويو انعامونو او د مغفرت قوي اسبابو ته رسېږي.

رسول الله ﷺ فرمايلي دي:[بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي فِي طَرِيقٍ اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْحَرُّ، فَوَجَدَ بِئْرًا فَنَزَلَ فِيهَا فَشَرِبَ، ثُمَّ خَرَجَ، فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ، فَقَالَ الرَّجُلُ: لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلَ الَّذِي كَانَ بَلَغَ مِنِّي، فَنَزَلَ فِي الْبِئْرِ فَمَلأَ خُفَّهُ مَاءً، ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِفِيهِ حَتَّى رَقِيَ، فَسَقَى الْكَلْبَ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ فَغَفَرَ لَهُ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا؟ قَالَ: فِي كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ](البخاري. ۱٤۲۲ه ق. ج۳ ص ۱۳۲).

ژباړه: يو سړی په لاره روان و، سخته ګرمي پرې راغله، نو يوه څاه يې پيدا کړه، ورښکته شو او اوبه يې وڅښلې. کله چې بيرته راووت، ويې ليدل چې يو سپئ ساه وهي او له تندې څخه لمده خاوره خوري. هغه سړي وويل:" دغه سپی هم د داسې تندې سره مخ دی لکه چې زه وم." نو خپل بوټ يې د اوبو څخه ډك کړ، په خوله کې يې ونيوه، بيرته راوخوت او سپي ته يې اوبه ورکړې. الله تعالی د ده دا عمل خوښ کړ او بښنه يې ورته وکړه. اصحابو وپوښتل: ای د الله رسوله! ايا موږ ته د ځارويو په پاللو کې اجر شته؟ هغه وويل هو! په هر ژوندي ساه لرونکي(ژوي) باندې احسان کې اجر او ثواب شته.

تږي سپي ته اوبه ورکول د ګناه د بښنې سبب کيږي

رسول الله ﷺ فرمايلي دي:[إِنَّ امْرَأَةً بَغِيًّا رَأَتْ كَلْبًا فِي يَوْمٍ حَارٍ يَطِيفُ بِبِئْرٍ قَدْ أَدْلَعَ لِسَانَهُ مِنَ الْعَطَشِ، فَنَزَعَتْ لَهُ بِمُوقِهَا، فَغَفَرَ لَهَا] ژباړه : يوې فاحشې ښځې په ګرمه ورځ کې يو سپی وليد، چې د ډېرې تندې له کبله د يوې څا په څنګ کې ګرځېده او ژبه يې راوتلې وه، هغې خپل (بوټ) واخيست او هغه

ته يې اوبه ورکړې، نو الله تعالی هغه ښځه وبښله (التميمي, الموصلي.١٩٨٤. ج ١٠ ص ٤٢٣) (النووي.١٣٩٢. ج١٤, ٢٤٢).

انسان کولی شي د څارویو سره د نرمۍ او ښه چلند له لارې د الله له لورې انعام ترلاسه کړي.

حتی د څارویو د تندې او اړتیا په حالت کې د هغوی سره مرسته کول د اسلام له مخې عبادت ګڼل کېږي. د فاحشې ښځې ګناه ځکه وبښل شوه، چې هغې له یوه سپي سره مرسته وکړه.

د اسلام لخوا د څارویو سره د ځینو ممنوعه تصرفاتو تحریم

اسلام په څارویو کې د ځینو بدو او غیر شرعي تصرفاتو پر وړاندې سخت دریځ لري؛ لکه د هغوی ځورول، بې ګټې وژل او د هغوی په خپل منځ کې په جګړو اچول. داسې اعمال د اسلام له نظره ګناه ګڼل کیږي او د سزا وړ دي. رسول الله ﷺ د دې موضوع په اړه لاندې حدیثونه د ویلي دی:

د څارویو له جنګ اچونې څخه منعه

اسلام د څارویو جنګول او یو د بل په ضد تحریکول منع کړي دي.

رسول الله ﷺ فرمایلي دي :[نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ التَّحْرِيشِ بَيْنَ الْبَهَائِمِ] (لسجستاني. ب ت. ج٣. ص ٢٦). ژباړه: رسول الله ﷺ د څارویو جنګول منع کړې.

د څارویو د بچیو سره لوبې

د څارویو بچیو سره باید بې ځایه لوبې ونه شي. ځینې خلك د مرغانو پچي نیسي بیا یې کوچنیو ماشومانو ته په لاس کې ورکوي، هغوی یې ځوروي او په دې سره د هغوي میندې هم ځورېږي. رسول الله صلی الله علیه وسلم له دې کار څخه منع کړې ده.

[مَن فَجَعَ هَذِهِ بِولَدِهَا؟ رُدُّوا ولَدَهَا إِلَيْهَا] (السجستاني. ب ت. ج ٣ ص ٥٥). ژباړه:څوك دی، چې د دې مور له ماشوم سره بې رحمه چلند کوي؟ خپل ماشوم هغې ته بیرته ورکړئ.

د چوغکې یعنی د مرغی بې ګټې وژنه

رسول الله ﷺ فرمایلي دي: [مَن قَتَلَ عُصْفُوراً عَبَثًا عَجَّ إِلىَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيامَةِ يقُولُ: يَا رَبِّ إِنَّ فُلاَنًا قَتَلَنِي عَبَثًا ولَمْ يَقْتُلْنِي لِمَنْفَعَةٍ](احمد بن حنبل. ب ت.ج ٣٢ ص ٢٢٠).

ژباړه: څوك چې یوه چوغکه بې ګټې وژني، هغه به په قیامت کې د الله حضور ته ورشي او وبه وایي: "یا ربه! هغه کس بې ګټې وژلې یم، د کوم منفعت لپاره یې نه یم وژلې.

د څارویو د نښه ګرځولو څخه منعه

ځینې خلک د نښې پخولو لپاره مارغان خوشې کوي او بیا یې په هوا کې پرې ډزې کوي یا یو حیوان تړي او بیا له لرې مسافې پرې ډزې کوي. رسول الله ﷺ فرمایلي دي:[لَعَنَ اللَّهُ مَنْ اتَّخَذَ شَيْئًا فِيهِ رُوحٌ غَرَضًا](الترمذي. ۱۹۷۵م ج٤ ص ۷۲).

ژباړه :(الله تعالی هغه کسان لعنت کوي چې د ژوندیو موجوداتو له جسد څخه د هدف په توګه استفاده کوي.

د څارویو سره نرمي او درناوی د اسلام بنسټیزه لارښوونه ده چې د څارویو سره باید په نرمه او مهربانه توګه چلند وشي، که څه هم هغوی ښکار یا کارګران وي.

د څارویو د ناسمې کارونې څخه منعه

اسلام انسانانوته دا حق ورکړی، چې د څارویو څخه ګټه واخلي، خو داحق باید په مشروع ډول وي. که دا حق په ناسم ډول وکارول شي، نو اسلام هغه منع کړی دی. د اسلام په متونو کې د ذبح کولو په اړه ځانګړې لارښوونې راغلې دي، چې تفصیل یې په لاندې ډول دی.

د ذبح کولو د حق په ناسم استعمال کې تحریم

اسلام انسانانو ته د څارویو د ذبح کولو حق ورکړی، خو په دې حق کې د مهربانۍ او احسان امر یې کړی دی. رسول الله ﷺ فرمایي:

[وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَةَ، وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ، وَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ] (الصنعاني. ۱٤۰۳ه ق ژباړه: ج٤ ص ٤۹۲) .ژباړه: کله چې تاسو ذبحه کوئ، نو په ذبح کولو کې مهرباني وکړئ، شفره مو تیره کړئ او خپلې ذبحې ته آرام ورکړئ.

۱. د ذبحې کولو اصول: فقهاوو د ذبح کولو په وخت کې ځینې اداب او اصول ټاکلي دي، چې د څارویو سره د مهربانۍ او احترام ډاډ ورکوي. د امیر المؤمنین عمر بن خطاب لخوا ویل شوي:

[من الإحسان للذبيحة أن لا تجر الذبيحة إلى من يذبحها]ژباړه: د ذبح کولو احسان دا دی، چې څاروی د ذبح کولو ځای ته کش نه شي.

۲. د ذبح کولو په وخت د څاروي تر مخ د چړې تیره کول منعه دي: فقهاوو ویلي، چې د ذبحې څخه مخکې بایدڅاروي ته د چړې تېره کول ونه ښودل شي. د ابن عباس څخه روایت دی:

[مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَلَى رَجُلٍ وَاضِعٍ رِجْلَهُ عَلَى صَفْحَةِ شَاةٍ، وَهُوَ يَحِدُّ شَفْرَتَهُ، وَهِيَ تَلْحَظُ إِلَيْهِ بِبَصَرِهَا، فَقَالَ: «أَفَلا قَبْلَ هَذَا، أَتُرِيدُ أَنْ تُمِيتَهَا مَوْتَتَيْنِ!؟] (المقدسي . ۲۰۰۰م .ج۱۲ ص۱٥٤). ژباړه:رسول الله صلی الله علیه و سلم له یوه سړي تېر شو چې خپله پښه یې د پسه په غاړه

اینبې وه او چاړه یې تېروله، او هغې په خپلو سترګو لیدله. نو رسول الله ﷺ ورته وویل: "ایا ته غواړې چې دا څاروی دوه ځلې ووژنې؟ ولې دې چاړه مخکې له دې تېره نه کړه!؟"

۳. د ذبح کولو په وخت کې د مهربانۍ او نرمۍ ترویج: رسول الله ﷺ د ذبح کولو په وخت کې د څارویو سره په نرمۍ او مهربانۍ چلند کولو سپارښتنه کړې، کله چې یوه کس د ذبحې لپاره یو پسه په زور کشاوه، نو رسول الله ﷺ وویل: [یَا جَزَّارُ سُقْهَا سُوقًا رَفِیقًا] الصنعاني (.۱٤۰۳. ج ۴ ص ۴۹۳).
ژباړه: ای قصابه! په نرمۍ سره یې بوزه.

د څارويي د وژلو په حق کې بې ځایه سختي

اسلام انسان ته د هغو څارویو د وژنې اجازه ورکړې، چې زیان رسوي؛ لکه مضر سپی (لکه لیونی سپی)، زهري مار، تخریب کوونکی موږک او ورته نور. خو اسلام د دې وژلو اجازه هم په نرمه او انساني توګه ورکړې، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: [إن الله كتب الإحسان في كل شيء، فإذا قتلتم فأحسنوا القتلة] (ابن ماجه. ب تب ج ۲ ص ۱۰۵۸).

ژباړه: بېشکه الله تعالی په هر څه کې ښه چلند لازم کړی دی، نو کله چې تاسو وژنه کوئ، په ښه طریقه یې ترسره کړئ.

د میږیو لهسوځولو څخه منعه

د ابن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی چې وایي: موږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره په یوه سفر کې وو، نو موږ د میږیو یوه ځاله وسوځوله. رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل:[من حرق هذه؟] (ژباړه: څوک دی چې دا یې وسوځوله؟") موږ ورته وویل: موږ سوځولې ده. هغه وفرمایل:[إنه لا ینبغي أن یعذب بالنار إلا رب العالمین] (الشاشي. ۱٤۱۰ه ق. ج۱ ص ۳۲۰).

ژباړه: بېشکه یوازې رب العالمین ته ښایي چې د اور عذاب ورکړي.

د کربوړي وژنه

رسول الله صلی الله علیه وسلم د الوزغ (یوه زیان رسونکې خزنده) د وژلو امر کړی دی، خو په ښه توګه یې د وژلو لارښوونه کړې، یعنې په یوه ګوزار سره یې ووژنئ او له زیاتو ګوزارونو څخه ځان وساتئ. د ابو هریرة رضي الله عنه څخه روایت دی، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:[من قتل وزغة في أول ضربة فله كذا وكذا حسنة].

ژباړه: څوک چې الوزغ په لومړي ګوزار ووژني، هغه ته د فلاني مقدار ثواب دی.

په یوه روایت کې راځي:

[من قتل وزغا في أول ضربة كتبت له مائة حسنة، وفي الثانية دون ذلك، وفي الثالثة دون ذلك](النيسابوري. ب ت . ج٤ ص ١٧٥٨).

ژباړه: څوک چې الوزغ په لومړي ګوزار ووژني، هغه ته سل نیکۍ لیکل کېږي. په دویم ګوزار کې لږ څه کمېږي او په درېیم ګوزار کې بیا تر دې هم کمې نیکۍ لیکل کېږي.

د سواری په حق کې بې ځایه سختي او د هغې اسلامي قیودات

متن:[لِتَرۡكَبُوهَا وَزِينَةً] الله تعالی ځاروي د انسان د سفر او زینت لپاره مسخر کړي دي، خو دا حق مطلق نه دی. اسلامي شریعت داسې حدود او قیودات وضع کړي، چې د ځاروي د حقونو رعایت وکړي او د هغه له ضرر څخه مخنیوی وکړي.

د ځاروي د سوارئ په اړه اړین حقونه

په اوږدو سفرونو کې ځاروي ته باید د ارام او رمه کولو اجازه ورکړل شي. په صحیح بخاري او مسلم کې د ابو هریرة رضي الله عنه څخه روایت دی، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:[إذا سافرتم في الخصب فأعطوا الإبل حظها من الأرض] (النسائي. ٢٠٠١. ج ٨ ص ١١١) . ژباړه: که په هغه ځمکه کې چې حاصل ورکوي سفر کوئ اوښانو ته د ځمکې خپله برخه ورکړئ.

امام نووي په "شرح صحیح مسلم" کې لیکلي:[معنى الحديث الحث على الرفق بالدواب، ومراعاة مصلحتها]

ژباړه: په دې حدیث کې د ځارویو سره نرمي او د هغوی د مصلحت رعایت کولو باندې ټینګار شوی دی.

په یوه ځاروي باندې د درېو کسانو سپرېدلو منعه

په اسلام کې په یوه ځاروي باندې د درېو کسانو سپرېدل منع دي.په الطبراني کې د جابر رضي الله عنه روایت دی، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:

[نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم أن يركب ثلاثة على دابة](الطبراني. ب ت، ج ٧ ص ٢٨٧) . ژباړه: رسول الله صلی الله علیه وسلم. په یوه ځاروي ددریو کسانو د سپرېدو نهې کړې ده.

[يحمل ما ورد في الزجر من ذلك على ما إذا كانت الدابة غير مطيقة].

ژباړه: دا حکم د هغو ځارویو لپاره دی، چې د درېو کسانو وزن نه شيزغملی.

په ځاروي د پورته کېدو او د هغه د ځورولو منعه

په شریعت کې په ځاروي باندې پورته کېدل او هغه ځورول منع دي.

په سنن ابو داود کې روایت دی، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: [إياكم أن تتخذوا ظهور دوابكم منابر] (البيهقي. ۲۰۰۳م. ج ۵ ص ۴۱۸). ژباړه: د څاروي شا د منبر په څېر مه کاروئ.

سهیل بن الحنظلیه وایي:[مر رسول الله صلى الله عليه وسلم ببعير قد لصق ظهره ببطنه فقال: اتقوا الله في هذه البهائم فاركبوها صالحة](ابن خزیمه. ب ت. ج ۴ ص ۱۴۳.).

ژباړه: رسول الله صلی الله علیه وسلم د یوه اوښ د څنګ تېر شو، چې شا یې له خېټې سره نښتې وه، ویې فرمایل: د دې څارویو په اړه له الله وېره وکړئ، په هغه په نرمۍ سره سپاره شئ.")

په هغو څارویو سپرېدل، چې د سپرېدو لپاره نه دي پیدا شوي

قاضي ابو بکر بن العربي لیکلي:[لا خلاف في أن البقر لا يجوز أن يحمل عليها].

ژباړه: په دې کې هېڅ اختلاف نشته، چې غواګانې باید د سپرېدو لپاره ونه کارول شي، ځکه چې هغوی د دې وړتیا نه لري.

د ضرر رسوونکو قیدونو کارونه

په صحیح حدیث کې راغلي، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:[لا يبقين في رقبة بعير قلادة من وتر إلا قطعت] (مالك بن انس. ٢٠٠٤م . ج٥ ص ۱۳۷۱). ژباړه: د اوښ په غاړه کې داسې قلاده مه پرېږدئ، چې هغه ته زیان ورسوي. ځینې علماء په دې حدیث کې په څاروي د رحم ټینګار کوي او وایي چې دا ډول قیدونه د څاروي د اختناق او تکلیف سبب ګرځي.

لاسته راوړنې

۱. اسلام د نرمۍ او رفق دین دی. اسلام په ټولو چارو کې د نرمۍ او مهربانۍ اصول شامل کړي دي.

۲. قرآن کریم څارویو ته په ښه سترګه ګوري. په قرآن کریم کې ځینې سورتونه د څارویو په نوم نومول شوي دي، لکه: البقره، الأنعام، النحل، النمل، العنکبوت او الفيل.

۳. اسلام د انسان ترڅنګ څارویو ته مهم ځای ورکوي او د هغوی عزت کول اړین بولي.

۴. قرآن کریم د ځینو څارویو ستاینه کړې ده لکه اس، چرګ او اوښ.

۵. د بار وړلو او سورلۍ په حق کې باید د څارویو مراعات و شي او له ډېر بار نه چې توان یې نه لرې ډډه وشي.

۶. د څارویو خوراك او څښاك ته باید پوره پاملرنه وشي.

مناقشه

په اسلام کې د څارویو د حقونو په اړه ځانګړې لارښوونې شته او د هغوی سره د ښه چلند او توان په پام کې نیولو باندې ټینګار شوی دی.

په یوه حیوان د درېو کسانو سپرېدل یو مسله ده، چې په اړه یې د علماوو ترمنځ اختلاف موجود دی.

امام نووي په خپل کتاب "المجموع شرح المهذب"کې د دې موضوع په اړه بحث کړی دی. هغه لیکي:

"که درې کسان په یوه څاروي سپرېږي او دې څاروي ته ضرر رسوي، نو دا منع ده؛ ځکه چې دې څاروي ته زیان رسوي"(النووي.۱۹۹۷. ج ۹ ص ۳۸۲) .

ابن قدامه په خپل کتاب "المغني"کې دې مسلې ته اشاره کړې ده. هغه وایي:

"که یو څاروی د درېو کسانو وزن نه شي زغملی اودوی پرې سپرېږي، نو دا ناروا ده؛ ځکه چې دې څاروي ته زیان رسوي (ابن قدامه. ۱۹۹۷. ج ۹ ص ۳۸۲).

ابن تیمیه په خپل کتاب "مجموع الفتاوي"کې دې موضوع ته اشاره کړې ده. هغه لیکي:

"که څاروی د درېو کسانو وزن زغملی شي او زیان نه ورته رسیږي، نو دا جایز دی؛ خو که زیان ورته رسیږي، نو دا منع ده) "(ابن تیمیة. ۲۰۰۴. ج ۳۱ ص ۲۳).

په دې مسله کې د علماوو ترمنځ اختلاف شته، خو عمومي اصل دا دی چې که درې کسان په یوه څاروي سپرېږي او دې څاروي ته زیان رسوي، نو دا منع ده؛ خو که څاروی پیاوړی وي اوزیان نه ورته رسیږي، نو جایز دی.

پایلې

۱. په اسلام کې د څارویو حقونه ځانګړی ارزښت لري او د هغوی سره د ښه چلند په اړه روښانه لارښوونې شته.

۲. اسلام مسلمانانو ته امر کوي، چې له څارویو سره په رحم او شفقت چلند وکړي. اسلام د څارویو د ښې پالنې او د هغوی د اړتیاوو په پوره کولو ټینګار کوي. که څوک څاروی ساتي، نو مکلف دی چې هغه ته خواړه او اوبه ورکړي او د روغتیا خیال یې ساتي.

۳. څاروي ژوند کول غواړي او د ژوند درناوی یېباید وشي. د هغوی د ژوند اخیستل یوازې هغه وخت روا دی، چې د خوراک لپاره وي یا بل مشروع دلیل ولري. اسلام څارویو ته د بې ضرورته زیان رسول سخت منع کړې ده.

۴. د ساعت تېرۍ لپاره د څارویو ځورول حرام دی.

۵. اسلام انسانانو ته لارښوونه کوي، چې د څارویو لپاره چاپېریال جوړ کړي. د څړځایونو ساتنه او د هغوی د ژوند د چاپېریال خرابول ناروا دي.

٦. په اسلام کې د څارویو د حقونو اصول د رحم، عدالت او مسؤولیت پر بنسټ ولاړ دي. دا اصول نه یوازې د څارویو حقونه خوندي کوي؛ بلکې د انسانانو په اخلاقو کې هم ښه والی راولي. د اسلامي ښوونې موږ ته دا راښيي، چې ټول مخلوقات د الله تعالی له لوري پیدا شوي او له هغوی سره باید په مهربانۍ چلند وشي.

اخځلیکونه

ابن تیمیه، ا. (۲۰۰۴م). *مجموع الفتاوی*. مجمع الملك فهد، مدینه، سعودي عربستان.

الإسفراییني، ي. (۱۹۹۸م). *المستخرج علي صحیح مسلم*. دار المعرفة، بیروت.

البخاري، م. (۱۴۲۲هـ، ق). *الجامع المسند الصحیح المختصر من أمور رسول الله صلی الله علیه وسلم وسننه وأیامه = صحیح البخاري*. دار طوق النجاة.

الترمذي، م. (۱۹۷۵). *سنن الترمذي*.شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي.

الخراساني، ا. (۱۴۲٤ هـ). *السنن الکبری*. دار الکتب العلمیة، بیروت.

السجستاني، س. (ب ت). *سنن أبي داود*. المکتبة العصریة، صیدا، بیروت.

الشاشي، ه. (۱۴۱۰ه ق). *المسند للشاشي*. مکتبة العلوم والحکم، المدینة المنورة.

الشیباني، ا. (۲۰۰۱ م). *مسند الإمام أحمد*. مؤسسة الرسالة.

الطبراني، س. (ب ت). *المعجم الکبیر*. مکتبة ابن تیمیة، القاهرة.

الصنعاني، ع. (۱۴۰۳)، *المصنف*. المجلس العلمي-الهند، المكتب الإسلامي، بيروت،

الطبراني، س.(ب ت). *المعجم الأوسط*. دار الحرمین، القاهرة.

الطحاوي، م. (۱٤۱۵ هـ). *شرح مشکل الآثار*. مؤسسة الرسالة.

الطیالسي، س. (۱۹۹۹ م). *مسندالطیالسی*. دار هجر، مصر.

العبسي، ع. (۱۹۹۷م). *مسند ابن أبي شيبة*. دار الوطن، الریاض.

القزویني، ع. (ب ت). *سنن ابن ماجه، دار إحياء الكتب العربية*، فيصل عيسى البابي الحلبي.

المتقي الهندي، ع. (۱۹۸۱م). *کنزالعمال فی سنن الأقوال والأفعال*.مؤسسة الرسالة.

المدني، م. (۲۰۰٤ م). *الموطأ*. مؤسسة زاید بن سلطان آل نهیان للأعمال الخیریة والإنسانیة، أبو ظبي، الإمارات.

المقدسي، ع. (۱۹۹۷). *المغني*. دار عالم الکتب، ریاض، سعودي عربستان.

الموصلی، ا. (۱۹۸٤م). *مسند أبي یعلی*. دار المأمون للتراث، دمشق.

النسائي، ا، (۲۰۰۱م). *السنن الکبری*. مؤسسة الرسالة – بیروت

نووی، ی. (۱۹۹۷). *المجموع شرح المهذب*. دار الفکر، بیروت، لبنان.

نووي،ی. (۱۳۹۲). *المنهاج شرح صحیح مسلم بن الحجاج* دار إحیاء التراث العربي، بیروت.

النیسابوري، م. (ب ت). *المسند الصحیح المختصر بنقل العدل عن العدل إلی رسول الله صلی الله علیه وسلم*. دار إحیاء التراث العربي، بیروت.

النیسابوري، م. (ب ت). *صحیح ابن خزیمة*. المکتب الإسلامي – بیروت.